

Іванна Волосянко
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені В. Стефаника»
м. Івано-Франківськ

**ІНТЕНЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СИМВОЛУ В
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ РОМАНІ ЛЕОНІДА
КАПЕЛЮШНОГО «ДИКЕ ПОЛЕ»**

На початку ХХІ століття найсучасніша українська література після доби постмодернізму увійшла в добу метамодернізму (інші назви – мегамодернізм, пост-постмодернізм (сукупність культурно-естетичних тенденцій, функціонування яких пов'язане з концептом свободи)) [2, с. 162], нарешті остаточно наздогнавши світовий літературний процес. Причиною багаторічного відставання українського красного письменства, власне, спізненості становлення і розвитку його літературних напрямків, порівняно з європейською літературою, була багатовікова бездержавність українського народу, колонізаторська залежність України від Російської та Австро-Угорської імперій, а упродовж мало не всього ХХ ст. – підневільне існування у велетенському котлі СРСР, де безпошадно «перемелювалися» нації, народності й етноси заради штучного

вितворення єдиної сукупності – «радянських людей», які, закономірно, на недалеку перспективу згідно з державною доктриною мали говорити виключно російською мовою і творити єдину радянську російськомовну літературу в стилі «соцреалізму» – методу, спеціально сформованому Максимом Горьким.

Натомість у всьому світі літературні процеси мали виразний національний компонент художньої реалізації. Мегамодернізм у Європі й Америці відчував власну питому спорідненість зі своїм попередником – модернізмом, оскільки виявився його рідним дітищем і сприймався тільки позитивно читацькою публікою та літературознавцями світового рівня обсервації. В Україні ущербний через насильно впроваджений штучний метод – «горезвісний» соцреалізм – модернізм не міг дати життя мегамодернізму, поки не був остаточно підданий остракізму й з боку постмодернізму, який Олесь Гончар справедливо називав «отрутохімікатом». Вже на початку ХХІ століття активно почали апробувати мегамодернізм талановиті українські письменники й письменниці, зокрема: Василь Шкляр, Сергій Жадан, Марія Матіос, Оксана Забужко та ін.

Модернізм ХХ ст. виявився найпотужнішим всеохопним літературним напрямом у світі й навіть виразно проявився у національних літературах СРСР, де вимушено частково розвивався в симбіозі з соцреалізмом і в «Людині і зброї», і в «Думі про невмирущого», і в повісті-поемі Осипа Турянського «Поза межами болю». Сьогодні виразні ознаки цього напрямку можуть справедливо вважатися тим монолітним фундаментом, на якому постає антимілітарна проза сучасної доби мегамодернізму.

Антимілітарна проблематика сучасної прози про криваві події на Сході – не нове явище як в українській, так і світовій літературі. Перша світова війна через величезні людські втрати й національні трагедії спричинила появу таких творів-застережень французьких письменників, як «На західному фронті без змін» і «Три товариші» Еріха Марії Ремарка, «Вогонь» Андрі Барбюса, «У пошуках втраченого часу» Марселя Пруста, «Процес» Франца Кафки. Ці твори «дещо модифікували жанр антивоєнного роману, естетичний принцип оповіді, співвіднесення суб'єктивного й об'єктивного, спосіб психологічного аналізу» [4, с. 79]. Саме війні події, революції та філософські концепції, як бачимо, мають значний вплив на розвиток психологічного аспекту в літературі. В українській

літературі художньою аналогією переліченим вище європейським взірцям письменства про людину на війні є повість-поема західноукраїнського письменника Осипа Турянського «Поза межами болю».

Таким чином, такі художні полотна написані в стилі модернізму, а тому герої цих творчих шедеврів перебувають у психологічній напрузі найвищої амплітуди, а самі твори мають елементи експресіонізму, імпресіонізму, неоромантизму й філософські складники екзистенціалізму та сюрреалізму.

Сучасні антимілітарні прозові тексти розповідають не тільки про Донбас, його мешканців, «сепарів», «укропів», а й про аполітичних людей. У воєнний час бути поза політикою на охопленій війною території нікому не вдається. Кожен повинен національно ідентифікуватися та визначитися, хто він, за кого, проти кого, чому. Ще Гегель, проаналізувавши різноманітні культури та літератури, твердив, що поезія як мистецтво слова взагалі «неодмінно потребує визначеності щодо національного характеру, з якого вона випливає, і зміст та спосіб споглядання котрого зумовлюють її зміст і спосіб зображення» [3, с. 360]. На структуральному рівні національна ідентичність оприявлює себе через наявність національних образів, символів, архетипів, топонімів тощо. У художньому дискурсі ми можемо простежити, як національна самоідентичність експлікується ототожненням особистості автора зі своєю нацією через літературні елементи та структури.

Мегамодерна художня література про війну на Донбасі представлена творами сучасників: «Аеропорт» Сергія Лойки, «Ворошиловград» та «Інтернат» Сергія Жадана, «Довгі часи» Володимира Рафеєнка, «Літо – АТО» Олафа Клеменсета, «Дике поле» Леоніда Капелюшного та багато інших, вартих уваги поціновувачів української літератури.

Так, «Дике поле» Л. Капелюшного має всі ознаки романного жанру. Творчою домінантою автора є психологізм, заглиблення у людську природу. Родзинкою цього художнього полотна є те, що мова ведеться від імені «сапера-інтелектуала», який є істориком за фахом і поволі прозирає упродовж тяжких випробувань. Перший розділ тексту написаний російською мовою, проте інші – українською, що, на наш погляд, є символічним. Сепар, юнак з

українським коренями й виразним українським прізвиськом – Павло Горлач, озброєний автоматом Стечкіна, вирушає в так звану «сіру зону». Мешканці цієї території почувають себе «окремішніми» від «материкової України», і в цьому їх перша й найстрашніша помилка. Саме це і є джерелом витoku сепаратизму й ненависті до благополучних, на думку донеччан, українських патріотів. Головний герой твердить: *«Ця «материкова», хоч і однокоренева з матір'ю, [держава] була для мене справжня terra inkognita»* [5, с. 19]. Метафоричного значення для хлопця набуває його автомат – перший трофей і символ правильності обраного шляху боротьби. *«Спина под плотно пригнанным ранцем бралась испариной, я специально его по- походному не снимал, чтобы не навести дозорных на мысль о досмотре. Ничего такого там, обычная солдатская поклажа-спальник, смена белья, пара свит еро, штаны от робы, сухпай. Но Стечкин мог кому-то понравится, а я с ним за полтора года сроднился»* [5, с. 5]. Промовисто символічною є назва населеного пункту – Шевченків хутір. Якщо символ – це умовне означення якогось явища або поняття іншим на основі подібності з метою стисло передати певну ідею, то саме через такі вкраплення в тексті, як антропоніми, топоніми, можна зрозуміти загальну національну концепцію автора. За словами Гегеля, символ має викликати в нашій свідомості не тільки уяву про себе самого, тобто про свою зовнішню форму, а разом з тим і зміст, його значення. Цікавим є момент «зазиву» волонтера Геворга до Павла, що стало закликком його до національної самоідентичності: *«Якщо почувши, що Хортиця одне із семи чудес України, не вір. Брешуть. Це неперевершене диво. Серце нашої історії, серце слави, серце нації. Усі інші чудеса також прекрасні, неповторні і єдині. Але серце – Хортиця»* [5, с. 52]. Наратор має намір заглибитися в етнопсихологічну сутність Павла, «розбудити» його приспану національну свідомість. Катарисис, який переживає цей герой після почутого та побаченого, заставляє юнака переосмислити власні погляди на політичні події. Він починає розуміти, що саме відбувається в Україні: *«Таворг – не зовсім звичайне ім'я навіть для інтернаціонального Запоріжжя. Українська на диво пристойна... У тому Запоріжжі і самі українці українською не вміють, а він – як рідною. І маріупольські греки також, як бандерівці»* [5, с. 28–29]. Трансформації зазнає свідомість Павла, його духовний простір,

ціннісна система. Повернення до витоків, прозріння, національної самоідентифікації – складний і довготривалий процес.

Отже, в ідейно-естетичному мисленні ХХІ століття ключовими структурними категоріями утверджуються поняття нації та народу. За словами Гадамера «інтимність, якою нас вражає твір мистецтва, – це водночас якесь загадкове потрясіння й руйнація для нас звичного. Твір не тільки говорить кожному з нас уже відоме: «Це ти», проголошуючи це серед радісного й кошмарного жаху водночас. Він ще й каже нам: «Ти повинен змінити своє життя» [1, с. 15]. Відповідно, сучасна творчість як одна з основних форм культурного мислення нації всебічно відбиває піднесення національного самоусвідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гадамер Ганс-Георг. Герменевтика. Істина і метод. Том 1/ Пер.з нім. – К: «Юніверс», 2001. – 288 с.
2. Гребенюк Т. В. Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір / Т. Гребенюк // Вісник харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія «Філологія». – Вип.78. – 2018. С. 160–164.
3. Гегель Г. В. Ф. Естетика. У 4-х т. Т.3. – М., 1971. – 667 с.
4. Гуменний М. Х. Майстерність психологічного підтексту (А.Барбюс,Е.Ремарк,О.Гончар) / М. Гуменний // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки». – 2014. – № Капелюшний Л. Дике поле: роман / Л. Капелюшний. – К.: «Український пріоритет», 2017. – 772 с.
5. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К: ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.